

KOLÍSÁNÍ PODNEBÍ, PREDIKCE ZMĚN:

Světové odborné organizace v čele se Světovou meteorologickou organizací v jednom ze svých nosných programů, ve Světovém klimatickém programu, se snaží odhalit tajemství přírodních jevů, které se staly, a dále předpovědět, jaké klimatické změny lze očekávat vlivem lidské činnosti.

Rada skutečnosti dokazuje proť a jak se mění u kolísání podnebí na Zemi. Jeden ze sledovaných jevů je vliv oxidu uhličitého (CO_2), který vzniká horením fosilních paliv z uhlí, ropy, zemního plynu. Je to skleníkový plyn, který do atmosféry přirovnání stanoucí záření, absorbuje je, mění ve infračervené, tepelné, které již nelze zpětně vyžádat do vesmírného prostoru a tak zvyšuje teplotu zemské atmosféry. Podobný vliv mají další plyny, zvláště NO_2 a NH_3 , jakožto konečné produkty umělých hnojiv, příp. chladících médií nebo launických plynů v rozprašovačích. Mnohdy z těchto plynů zůstává v atmosféře řadu roků (CO_2 až 7, NO_2 až 50 let). Obsah CO_2 v atmosféře byl v roce 1850 265 až 270 ppm (tj. 265–270 částic CO_2 na milion částic objemu vzduchu), v roce 1890 to bylo 290 až 295 ppm. V současné době se toto množství pohybuje kolem 335 ppm, někde až o 10 % více. Nárůst by byl mnohem vyšší, ale kromě jímého oceánů ho pohlcuje značné množství. Jaký vliv má CO_2 na teplotu atmosféry, můžeme dokumentovat na planetě Venusi, kde vysoký obsah CO_2 ohřál její atmosféru na 450 až 500 °C.

Existuje řada jednorozměrných modelů na vztaž teploty a obsah CO_2 . Když vyřadíme ty, které obsahují příliš zjednodušené fyzikální pochody, vychází u zbytku modelů při zdvojnásobení obsahu CO_2 zvýšení teploty o 1,5 až 3 °C. V polárních oblastech, při význačných zpětných vazbách mezi sněhem, ledem a teplotou, by vylehlo oteplení o 5 až 10 °C (v oblasti Arktidy). Otázka CO_2 se tak stává globálním mezinárodním problémem. I když mezi oblastmi mohou být rozdíly, není vůči problému žádná země imunní. Tento trend přinese další problémy pro lidstvo jako budoucí populace: ekonomický a energetický vývoj, nerovnoměrné rozložení zdrojů, vlivy na prostředí způsobené kyselými dešti, těžkými kovy, nukleárními výbuchy atd. Proto je nezbytné provádět preventivní měření. Problém CO_2 není dán osudem, ale je výsledkem negativní lidské činnosti. Je nutné provádět realističtější zhodnocení globálního oteplení. Jednou cestou je i poznání teplejších období v minulosti. Provedl to např. Flohn s těmito výsledky:

Teplá fáze	ΔT	Reálný obsah CO_2 [CO_2]
Ranný středověk (ca kolem roku 1000 naš. letop.)	+1,0 °K	408 ppm $\pm 6\%$
Optimum v holocénu asi před 6000 roky	+1,5 °K	455 ppm $\pm 8\%$
Eem — doba meziledová (před 120000 roky)	+2,0 °K	508 ppm $\pm 9\%$
Ranný terciér (před 12 až 2,5 milióny roků)	+4,0 °K	755 ppm $\pm 17\%$

První teplá fáze je době zpracována např. Lambem. Byla charakterizována bezledovými severními mořskými cestami Vikingů, kteří kolem roku 860 osidlili Island a odtud později jižní Grónsko. Mořecká cesta byla potom opět asi kolem roku 1320 blokována ledem. Existovaly tak dva rovnovážné stavy: Jednak leduprosté pole až po severní Grónsko (80 až 81° sev. šíř.), jednak ledové pole sahající západně ke Kap Fareu (59 až 60° sev. šíř.). Posunutí ledové hranice k severu mělo za následek velký počet suchých letních sezón v Evropě.

Druhá teplá fáze ca před 6000 roky následovala po ledové době (která vreholila před 18 000 roky) s rychlým ústupem ledovce (i když ještě s několika oceánem) až ke klimatickému zlepšení, kdy před 8 000 roky zmizel ledovec ze Skandinávie a „Vavimecký ledovec“ v východní Kanadě pokrýval asi polovinu své maximální rozlohy. Asi před 8 000 až 7 600 roky došlo ke katastrofálnímu průniku moře do dnešní Hudsonovy zátoky. Tam se „Vavimecký ledovec“ rozpadl na tři části, které pozvolna tály, poslední asi před 4 500 roky zcela roztál. Za této situace, kdy byl východ Severní Ameriky chladný, bylo na Saharě vlhké období. To svědčí o globálních interak-

cích, které můžeme dnes sledovat v menším měřítku na změnách mořského proudu El Niño.

Když stoupne obsah CO_2 ve vzduchu na 450 až 600 ppm, je možná předpokládat radikální změnu podnebí. Zmizí arktický mořský led, jehož rychlá likvidace může způsobit různé problémy. Vypádlit do Budkylo (1992) ve svém modelu s výsledkem, že všeobecná likvidace ledové pokrývky nastane při oteplení o 4 °C. To se týká Arktidy. Antarktický povlnský ledovec by zůstal ještě nedotčen. Podle průzkumných vrst se zjistilo, že antarktický led se i sálá tvořit asi před 38 milióny roků a dnešního objemu dosáhl před 14 až 12 milióny roky. Arktický led se vytvářel před 2,6 milióny let. Z toho je zřejmé, že nezvyklá polární asymetrie zde byla již i v minulosti. Výzkumní upínáři ledové doby (teplejší období) mají vysokou prioritu, zejména pokud se týče rozsahu pevniny a moře. Např. v té době byla Panamská šíje pod vodou, Středozemní moře bylo propojeno s Arktidou přes západní Sibiř (včetně pohoří se tepro tvořila). Taková upínáři teplejší perioda může nastat již v polovině příštího století. Proto stále více vystupuje do popředí otázka vzestupu mořské hladiny jako následek globálního oteplení. V Grónsku by v létě mohlo nastat silné odtávání okrajových ledovců, v zimě by se zvýšila frekvence sněžení. Východní Antarktida vzhledem ke svém průměrným letním teplotám – 20 °C a ročním – 50 až – 60 °C je zatím proti globálnímu oteplení nečitlivá. Na druhé straně západní Antarktida, s celkovým antarktickým objemem ledu 10 000 000 km³, kde ledový štít ze 70 % spočívá na skále pod mořskou hladinou, by se mohl při oteplení asi o 5 °C odpatat a vypoulat nad skalní masiv. Něco podobného se stalo již v období Eem před 120 000 roky, kdy se zvýšila hladina moře o 5 až 7 metrů.

Vratně se ještě k oxidu uhličitému. Nejdelší pozorovací řady CO_2 jsou od roku 1958 z Mauna Loa (Havaj) a z Antarktidy. Obě vykazují za 25 let vzrůst přibližně o 6 %. Podle nich byla provedena extrapolace do poloviny příštího století a zpětně k počátkům průmyslové revoluce. Tam se došlo k úsudku, že během dvou století lze očekávat zdvojnásobení CO_2 , i když je evidentní, že podle stavu světového hospodářství lze očekávat slabší kolísání. Nejlepší vypočtený model globálního nárůstu průměrné přízemní teploty, a ohledem na zdvojnásobení CO_2 k polovině 21. století, dává hodnoty od 1,5 do 4,6 °C. Toto rozptýlení vzniklo odvozením z různých modelových experimentů. Některé studie dokazují se statistickou

významnosti, že nižší hodnota °C v modelu je pravděpodobnější. Význačné zlepšení v modelování predikce lze očekávat během deseti až dvaceti let.

Podle zpracovaných údajů lze konstatovat, že průměrná teplota na severní polokouli vzrostla v období od r. 1890 do r. 1940 o 0,3 až 0,6 °C a globální hladina oceánu se zvýšila o 45 mm. Změny povrchové teploty vzduchu i hladiny moře mohou mít významné souvislosti v podmínkách interakce moře-led. Dále na populaci ryb, na flóru i faunu, a tím na zemědělství, lesnictví, vodní hospodářství. Klimatické oteplení by způsobilo:

- prodloužení vegetačního období na jaře i na podzim
  - přesun vegetačních odrůd do vyšších zeměpisných šířek
  - posun hranice stromů a změny v jejich družích
  - změny v rozložení savců a ptactva.
- Způsobí zvýšení teplota a proces tání ledových rozmrzlých „rovnovážný“ stav a musí dojít k menším oscilacím kládovým i záporným až do okamžiku, kdy led definitivně roztaje a interakce atmosféra-led se změní v interakci s menší odezvou, ovzdušší—oceán.

Tyto všechny vážné úvahy, měření, výpočty, predikce antropogenních vlivů shrnula mezinárodní konference ve Villachu (v Rakousku) v říjnu 1985 a došla k závěrům, že nastane celosvětové oteplení, zejména vlivem „skleníkových plynů“. Upozornila i na vážnost poškození ozónové vrstvy freóny. Očekávané oteplení o 1,5 až 4,5 °C zvýší hladinu světového oceánu o 20 až 140 cm se všemi důsledky pro pobřežní oblasti. Tato otázka je v popředí zájmu zejména přímořských států, proto k jejímu řešení je svoláno pracovní vědecké zasedání v říjnu 1987 do Holandska.

Z výše uvedeného vyplývá závěr, že státy by měly nejen tyto otázky studovat, ale přijímat i příslušná opatření, aby antropogenní činnost nenarušovala s takovou rychlostí a intenzitou přírodní prostředí naší planety, a aby se snažily, pokud dojde k rychlým změnám, účinně a globálně na ně reagovat.

Literatura:

- [1] *Bach, W.:* Our Threatened Climate, Dordrecht, Boston, Lancaster, D. Reidel Publishing 1984.
- [2] *Flohn, H.:* Modelle der Klimaentwicklung im 21. Jahrhundert. In: Das Klima, Analysen und Modelle, Geschichte und Zukunft. Berlin, Heidelberg, New York, Springer Verlag 1980.
- [3] WMO 661 – 1986: Report of the International Conference on the Assessment of the Role of Carbon Dioxide and Other Greenhouse Gases in Climate Variations and Associated Impacts. WMO, ICSU, UNEP, 1985.
- [4] *Smagorinsky, J.:* The Problem of Climate and Climate Variations. Geneva, WMO, WCP No. 72, 1984.
- [5] *Wallén C. C.:* Present Century Climate Fluctuations in Northern Hemisphere and Examples of their Impact. Geneva, WMO, WCP No. 87, 1984.